

“Het leven is een soep – en maar goed ook”

Dirk Roofthoof

Ines Minten

Een man sluit bij een arm gezin het water af. De vrouw is thuis met haar twee kinderen. Ze kijkt toe, maar zegt niets. Die avond gaat ze met het hele gezin op de sporen achter het huis liggen en laat ze de trein hun lot bezegelen. Is de waterafsluiter verantwoordelijk voor de dood van die mensen? Wat voor iemand is hij? Is de samenleving verantwoordelijk? En wie is die vrouw die haar man en kinderen meeneemt in de dood? Waarom doet ze wat ze doet? Waarom gaat haar echtgenoot in haar beslissing mee? Al die vragen en meer cirkelen door de voorstelling *De waterafsluiter*, zoals ze eerder cirkelden door het hoofd van acteur, co-auteur en co-regisseur Dirk Roofthoof.

Het boek *Het materiële leven* van Marguerite Duras staat al jaren op het boekenrek van Dirk Roofthoof. “Een jaar of 15 geleden las ik in die bundel het korte verhaal *De waterafsluiter*. Het is zo aangrijpend dat het altijd is blijven sluimeren”, vertelt hij. Begin jaren 2000 zegde de acteur toe om een avond “iets te brengen” op het podium van Het Net, het toenmalige theaterhuis van Josse Pauw in Brugge. “Het was toen in om op zo’n avond bijvoorbeeld je favoriete gedichten te lezen. Ik had alleen *De waterafsluiter* bij me, een tekst van nauwelijks vier velletjes. Als je hem gewoon doorleest, ben je in tien minuten klaar.” Maar Roofthoof had zin in een experiment en gooide het op een akkoord met zijn publiek. Hij zou het verhaal zo traag mogelijk lezen. Van het geritsel en geschuifel in de zaal zou hij afleiden of hij al dan niet moest versnellen. “Ik heb er die avond 38 minuten over gedaan”, zegt hij. “De concentratie was gigantisch. Er was geen muziek bij, geen enscenering. Ik zat aan tafel en ik las. Het was verbijsterend om te zien hoe de toeschouwers aan het verhaal hingen.”

Meer diende zich op dat moment niet aan, dus het verhaal verschoof langzaam weer naar een achterkamer van Roofthoofs brein. Daar bleef het zitten broeien tot drie jaar geleden, toen de acteur deelnam aan het Brugse festival *Poëzie in dubbeltijd – Een kleine ritselende revolutie*. “Ik las er het gedicht *Broer*, dat Hugo Claus geschreven heeft over de dood van zijn broer Guido. Intussen liep er een projectie met beelden van mijn vader”, legt hij uit. En ineens drong *De waterafsluiter* zich weer naar de voorgrond. “Mijn vader is een door- en doorgoede man”, zegt Dirk Roofthoof. “Maar opeens overviel de gedachte me dat ook hij gerust een waterafsluiter zou kunnen zijn. Ik besepte dat Duras me 15 jaar lang had misleid. Ze had de waterafsluiter gedemoniseerd en ik had haar interpretatie aanvaard en overgenomen. Maar nu wil ik dat toch wat nuanceren.”

Reconstructie van afwezige woorden

In *De waterafsluiter* probeert Marguerite Duras het stilzwijgen van de geschiedenis literair te reconstrueren. “Je voelt meteen dat het verhaal echt is, dat ze het niet bij elkaar gefantaseerd heeft”, vindt Roofthoof. De auteur las over het gezinsdrama in de krant: een fait-divers. Blijkbaar was de vrouw na het bezoek van de waterafsluiter nog iets gaan drinken in een café. Niemand weet wat ze daar gezegd heeft en dat intrigeerde Duras. “Net dat is voor haar literatuur: trachten te achterhalen wat de woorden waren of hadden kunnen zijn. Mochten de historische woorden bekend zijn, ze zou er nooit een tekst over hebben geschreven.” Het is niet verwonderlijk dat die reconstructie van afwezige woorden Roofthoof treft. Precies zo’n zoektocht voert hij zelf dag na dag. “Ik ben altijd het meest geïnteresseerd in wat een tekst, een schilderij, een acteur níét laat zien. Zelfs al ben je Leonard Nolens, dan nog blijft de taal onbekwaam om uit te drukken wat je voelt. En dus moet je woorden uitspreken die de nieuwsgierigheid prikkelen naar wat niet wordt gezegd. Om diezelfde reden hou ik van poëzie: slechts enkele lijnen staan voor een hele wereld.”

Recht op repliek

De woorden waarmee Marguerite Duras de stilte invult, maken van de waterafsluiter een vreselijke man zonder enig moreel besef, die rechtstreeks verantwoordelijk is voor de dood van het gezin. Waarom moet die waterafsluiter per se zo'n onuitstaanbaar type zijn? vroeg Roofthoofd zich opeens af. "Wie weet was hij in werkelijkheid wel een heel lieve man?" Hij vond zichzelf een domme lezer: "Waarom had ik daar 15 jaar lang niet bij stilgestaan?" En hij sloeg aan het fantaseren. Is de moeder niet méér verantwoordelijk voor de dood van haar gezin dan de werknemer van de watermaatschappij? "Ik vond plotseling dat die man op zijn minst een repliek verdiende. En dus heb ik er één geschreven." De waterafsluiter gaat eerst fel in de verdediging. Daarna wordt hij klein en immobiel: "De opgeblazen kikker verdwijnt en je ziet in dat hij die dag ook een beetje gestorven is: hij lijdt enorm onder de gevolgen van zijn daad. De versie van Duras kwam me nu iets te zwart-wit over."

Minestrone

De voorstelling biedt de verschillende interpretaties aan, maar neemt zelf geen standpunt in. "De verantwoordelijkheid flipt alle kanten uit", zegt Roofthoofd. "Ik vind het te simpel om verantwoordelijkheid en schuld zomaar bij één persoon te leggen. Een mens is toch maar een muntstuk op zijn kant dat door omstandigheden de ene of de andere richting uit valt? Achteraf is het altijd gemakkelijk om een keuze of beslissing als goed of fout te beoordelen, maar op het moment zelf ben je je soms niet eens bewust van een keuze. Desondanks draag je er wel voor de rest van je leven de gevolgen van." Roofthoofd wil met zijn voorstelling het publiek vooral aan het denken zetten. Waar ligt de verantwoordelijkheid van de waterafsluiter, van de samenleving, van de vrouw die beslist over het leven van haar kinderen? "Onze maatschappij zoekt graag een zondebok. Zodra je een schuldige hebt aangewezen, gaat de rest vrijuit. Maar zo eenvoudig is het niet. Ik hoop daarom dat de mensen na de voorstelling zullen discussiëren en er verschillende interpretaties op na zullen houden. Ik hou niet van een onderverdeling in hokjes: dit is goed en dat is slecht. Dat is mannelijk en dit is vrouwelijk. Het leven is een soep en dat is maar goed ook: een minestrone waarin alles door elkaar loopt. Je hoeft de stukjes heus niet uit elkaar te vissen om ze te laten smaken. Laat het allemaal maar complex zijn."

Meestergasten

Dirk Roofthoofd maakt *De waterafsluiter* niet alleen. Geluidsontwerper Diederik De Cock staat als co-regisseur mee op de affiche. De Cock en Roofthoofd ontmoetten elkaar voor de productie *Bezongen rood*. Die monoloog naar het gelijknamige boek van Jeroen Brouwers, in een regie van Guy Cassiers, toert na negen jaar nog altijd over de globe. Vier versies van de voorstelling heeft het geheugen van Dirk Roofthoofd intussen paraat: naast de oorspronkelijke Nederlandse bestaan ook de Engelse (*Sunken Red*), de Franse (*Rouge décanté*) en de Spaanse (*Rojo reposado*). "Telkens wanneer wij een voorstelling van *Bezongen rood* op het programma hebben, trekken we een dag vroeger naar de plaats waar we moeten spelen. En elke keer doen Diederik en ik dan een soundcheck van drie à vier uur, voor één microfoon." De plaatselijke technici zitten er in het begin dan wat verveeld bij. In Spanje kreeg het tweetal ooit te horen dat ze vast een wereldrecord aan het vestigen waren. "Maar algauw voelen ze dat we met heel veel precisie aan een soort auditief schilderij werken", zegt Roofthoofd. "En dat aanvoelen geldt voor ons ook: mettertijd besepte ik dat het soundchecken met Diederik tot een van de merkwaardigste artistieke ontmoetingen in mijn leven uitgroeide. Onze gesprekken gaan over het kleinste detail. Waarom moet dit geluid zo klinken? Waarom wordt het elders anders ingekleurd? Waarom moet het hier twee seconden later beginnen en daar een fractie

van een seconde vroeger? Opeens waan je je precies twee meestergasten van Rubens... Guy Cassiers heeft met zijn ploeg een prachtig schilderij gemaakt en daar zitten wij dan met zijn tweeën in een theater in Girona om met een minuscuul penseel het doek weer tot leven te wekken. Ik vond dat zulke voedende ervaringen dat ik per se eens iets samen met Diederik wou maken – een voorstelling die we samen zouden regisseren, waar hij mee de verantwoordelijkheid voor nam.” Roofthoof t legde hem het verhaal *De waterafsluiter* voor. “Hij was direct verkocht.”

“Je voelt heel goed dat *De waterafsluiter* een gezamenlijk project is van Diederik De Cock en Dirk Roofthoof t”, gaat de acteur door. “We komen samen op een plek die we alleen niet zouden bereiken. Het is een voorstelling van twee mensen die veel gemeen hebben, en tegelijk heel anders tegen de dingen aankijken. Soms gaan onze visies compleet spagaat, maar daarna komen ze weer samen.”

Diederik De Cock ruilt zijn veilig verdoken stoel achter de knoppen in de zaal ook in voor een plek in de schijnwerpers van het podium. In totaal zullen ze er met zijn drieën staan, want ook Piet Rebel, saxofonist bij B!ndman, krijgt een rol in het stuk. “Diederik heeft de muziek voor de voorstelling samen met hem gecomponeerd. En ook ik heb een liedje geschreven”, zegt Roofthoof t. “Ik wist helemaal niet dat ik dat kon, maar Diederik en Piet hadden een instrumentale versie geschreven en vroegen of ik er niet wat woorden bij kon verzinnen.” Met pen en papier aan tafel gaan zitten, werkte niet. Dus begon Roofthoof t al zingend wat te improviseren op hun muziek. “Zo ontstond stilaan een lied. Ze waren er erg enthousiast over, dus we hebben het gehouden.”

Goudwaarde

De beste vormen van samenwerken in theater kun je bijna erotisch noemen, vindt Roofthoof t. “Misschien is dat overdreven gesteld, maar toch. Zoals wij nu met elkaar omgaan, gedraag je je zelden in een relatie. De manier waarop je je blootstelt, je iets aanbiedt aan een ander; hoe dat dan bekritiseerd, weerlegd en opnieuw geboetseerd wordt tot iets anders en beters... daar zouden maar weinig koppels tegen kunnen. Iemand schrijft een tekst en vraagt aan een acteur of hij die wil spelen, aan muzikanten om er muziek bij te maken. Dat alleen al getuigt van een enorm vertrouwen. En dan zeggen: *Nee, het is niet goed, het moet opnieuw*. Daar groeien ofwel mooie vriendschappen uit, ofwel fricties die een leven lang blijven nazinderen. In de beste relatie doe je dat niet, want dan overleeft die relatie het niet. Maar in het theater is dat soort samenwerking van goudwaarde.”

Meppen

Moet *De waterafsluiter* dan een tweede *Bezonen rood* worden? De acteur denkt even na over die vraag, maar ontkent dan stellig. “Die vergelijking gaat niet op. *De waterafsluiter* is muziektheater. De dynamiek is helemaal anders”, zegt hij. “Deze voorstelling krijgt meer rock-’n-rollgehalte, het wordt minder onderhuids. Niet dat het geen fragiele voorstelling is, maar ze komt soms ook heel heftig en bruto uit de hoek. Er zit drum in. Ze deelt meppen uit.”

Roofthoof t wil ook absoluut met *De waterafsluiter* in verschillende talen de hopt op. “Als je het talent hebt om in andere talen te spelen, dan neem je beter geen toevlucht tot ondertiteling. De band met de toeschouwers is veel intenser als je hen toespreekt in hun eigen taal. Dan voelen ze rechtstreeks aan hoe ik het inkleur. Anders zeg ik iets onbegrijpelijks en moeten ze snel wegkijken om te lezen waar ik het eigenlijk over heb. En intussen zijn ze alles kwijt – de toon, de melodie, de intonatie. Je houdt je publiek minder bij je als het zit te lezen. Ondertiteling maakt een publiek wat schizofreen. We zijn ook heel erg op schrift gericht. Als ik mezelf zie als Pietje de Leugenaar in *Terug naar Oosterdonk*, dan lees ik de ondertiteling. Ik heb het niet nodig – ik heb die scènes nota bene zelf

gespeeld – maar ik kan het niet laten. Ik lees. Dat is spijtig, want je neemt sowieso minder waar. Ik wil dat mijn publiek zo open mogelijk kijkt en daar wil ik gerust voor studeren.”

Zuurstof

Een voorstelling in een andere taal is meer dan een vertaling. “Het wordt een ander stuk”, zegt Roofthoofd. “Onlangs was Elio di Rupo naar het schijnt voor het eerst bevlogen in het parlement en Jan Jambon van N-VA daagde hem uit om hetzelfde te doen in het Nederlands. Ik vond dat oneerlijk. Iedereen is altijd het meest bevlogen in zijn moedertaal, hoe goed je die andere taal ook onder de knie hebt. Maar wat je wint aan bevlogenheid, verlies je aan precisie. Als je in een andere taal speelt, ben je je weer heel bewust van komma’s, voorzetsels, lidwoorden. Het is ongelooflijk hoe je ineens beseft hoe het orgaan taal in elkaar zit. Zo heeft het Engels veel minder woorden nodig dan het Nederlands: het is een heel andere wereld. Daarom kleurt de voorstelling ook heel anders, zonder dat je er moeite voor doet. Dat is mooi. Een acteur droomt toch altijd van veranderen, metamorfoserend... Een andere taal doet dat allemaal in één klap. En als je daarna weer terugkeert naar de versie in je eigen taal, neem je die ervaring mee. Het is een rijkdom – alsof je Nederlands weer zuurstof heeft gekregen.”

In bed met Madonna

Het is niet de eerste keer dat Roofthoofd op de regisseursstoel plaatsneemt. Hij deed het eerder al voor de voorstellingen *The Brodsky Concerts* (2010) en *Walcott Songs* (1997). Is het zijn doel om zich in de toekomst te ontpoppen tot een volbloed regisseur? “Nee”, zegt hij. “Ik heb daar geen enkele ambitie in. Regisseren vind ik leuk voor één keer om de zoveel tijd. Nu en dan draait het daarop uit, maar verder gaat het niet. Net zomin ben ik van plan om schrijver te worden. Ik heb nu één tekst geschreven, omdat ik dat voor deze voorstelling nodig vond, maar daar mag het gerust bij blijven.” Roofthoofd krijg je niet zomaar van de scène af. Daarvoor is hij te veel en te volledig een acteur. “Acteren staat voor mij nog altijd het dichtst bij creëren. Een acteur staat er en maakt de voorstelling avond na avond. Je kunt als regisseur de meest waanzinnige ideeën hebben, maar als de acteurs die niet naar behoren uitvoeren, sta je nergens. Een regisseur staat noodgedwongen aan de zijlijn en is afhankelijk van anderen. Ik denk dat regisseurs bij elke voorstelling een beetje zitten dood te gaan in de zaal: *Zal het gebeuren, vanavond, of niet?* Ze hebben het op dat moment niet langer in de hand. Een acteur wel. Als het niet goed gaat, is het natuurlijk ook de acteur die afgaat. Maar anders zit hij, en niemand anders, er middenin. Het is zoals dramaturg Erwin Jans ooit zei: *Ik lig in bed met Madonna, maar ik mag er niet aankomen*. Dat is het precies: de acteurs, die mogen dat wel.”